

На чисту воду.

Остання відповідь п. Здзеховському + К^о.

Відомий вже читачам нашим польський професор і провідник польських славянофілів п. Здзеховський, автор голосної українофобської статті, котра в своїм часі була обговорена на сторінках „Ради“, виступив знов в ролі сівача ворожнечи і ненависти між двома братніми сусідніми народами: Поляками і Українцями.

Об'єктом його напасти стали тепер вже виключно ми—Українці в межах Росії. В статі „Російський Українізм“, поміщеній в № 208 цієї ж самої „Gazet'i Narodow'oi“ він намагається опоганити нашу тяжку працю над відродженням рідного народу; погляди галицьких польських полуцанків на українство галицьке поширити на український рух в батьківщині Богдана Хмельницького і Івана Мазепи.

Оцю свою ризиковиту роботу починає п. Здзеховський, як і личить істинному славянофілові, від „пояснень“ до свого попереднього виступу. „Пояснює“ він, що, обкинувши український народ всякими образливими висловами, він хотів тільки „зовсім свідомо—наводимо його слова—пображнити представників українства, придушити (?) їх до стіни і добути від них признання, чи вважають вони себе окремим від руских (Великоросів) народом, чи ні“. Мало того, пишучи, що „українського народу не має“, він мав—чи вгадаєте, читачу, яку думку?—„Протягнути до Українців руку і як рівні з рівними (так!) стати до боротьби з панрусизмом“. Врешті, кличучи Поляків до тіснішого єднання з москвофілами в часі, коли пішли чутки про згоду українсько-польську, він, як що вірити його словам, виступив зовсім не як „політик“, а так собі... мовляв, як Пилип з конопель.

Розуміється, після таких „пояснень“ ми могли б над всіма бивши-

ми і будучими „виступами“ п. Здзеховського перейти спокійно до порядку денного і більше його шановною особою дорогого часу собі і читачам нашим не гаяти. Робимо ж це вдруге і в останнє тому, щоб показати, яка ціль подібних „виступів“ оттаких Пилипів з конопель, щоб зайняти супроти цих чим раз частіших наскоків виразне і певне становище...

З того часу, як український рух вийшов з тісних гуртків інтелігенції і національне відродження захопило широкі маси українського народу; з того часу, як наше право на власне, індивідуальне і незалежне національне життя перестало бути питанням академічним і стало справою живою, за котрою стоять і котру готові боронити живі, реальні сили нашого сучасного громадянства—з того часу, кажемо, починає радикально мінятися відношення до українства різних суспільних і національних груп, що живуть на території України. Зникає поволі серед них оця, в відносинах до українства, солодкава байдужність—найкращий показник нашого недавнього безсилля. Замість „неміжних нічого противь“...—стають перед нами завзяті вороги, або щирі прихильники і оця диференціація наших сусідів це, на нашу думку, один з великих плюсів нашого сучасного життя.

Процес цей не йде рівномірно на просторі всіх наших земель. Він тільки починається на лівобережжі, посунувся вже доволі далеко на нашому Правобережжі й дійшов до найвищого розвитку в Україні Західній, котра веде перед у відродженню українського народу. А що найсильнішими нашими сусідами в західній Україні являються поляки, то на них власне ми маємо змогу прослідити наслідки цього процесу.

І ми бачимо, що серед польського суспільства нема вже байдужих до українського національного руху; ми

бачимо, що зникли там безслідно так популярні до недавна кличі „Трієдиної Польщі“ і місце цих туманних, невиразних кличів зайняли: або виразний українофобсько-войовничий націоналізм серед найсильніших шарів польського громадянства, або ж нелицемірне признання рівності і рівноправності українського народу серед деяких польських поступових елементів. Одвою з нових прояв польського україножерного націоналізму являються власне публіцистичні виступи п. Здзеховського.

Побачивши, що український рух не бажає стати провінціальною, етнографічною відмінною польщиани, а йде до повного визволення від всякої неволі—в тім числі й польської, там де вона є—польські націоналісти скинули маску. Вони поставили собі виразну ціль: національне відродження українського народу всіма силами спинити, а з другого боку українську етнографічну масу перетворювати поволі на поляків, бо це одно тільки, побачили вони, може забезпечити їхнє панування на Україні. Крім засобів характеру „принудительного“, там де вони мають в своїх руках власть, служать для досягнення цієї мети засоби інші, в тім числі найважливіші: опоганювання, очернювання українського руху і піддержування всіма силами нашого москвофільства.

Представляючи український рух в найчорнішому світлі, вони мають надію: відвернути від нього всякі мало-свідомі, темні українські елементи; спинити процес національного відродження спольщених інтелігентських верств українського народу, серед котрих жива демократична українська ідея починає поволі витіснати мертві пансько-польські пережитки, і врешті, в самім польським народі змечшити число прихильників наших, щоб до своїх рук прибрати всю польську політику „на кресах“,

змонополізувати її, як це робить наприклад „jedyne polskie pismo na Rusi“—„Dzenn k K jowski“.

Підпіраючи ж всіма силами москвофільство, силоміць накладаючи нам назву „Руси“ й висміюючи наше національне ім'я—Українців—панове вшехполяки печуть при цьому вогню свою печеню: вони тихцем полонізують наші темні народні маси, перетягають їх зразу на „польську віру“ і на „панську“ мову, роблячи потім з синів нашого народу заплік вшехпольських перевертнів. Во приклад Холмщини, котра вкрай майже спольщилась, через „істинно-руську“ працю наших москвофільських запродавців, і приклад Правобережжя, в якому, через русифікаторське затемнювання наших народніх мас, за недавні роки перейшли в латинство тисячі нашого народу,—показали вшехполякам, що москвофільство для них не тільки не страшне, але навіть бажане, бо воно зменшує національну відпорну силу українського народу, бо, попираючи його, можна буде потім лякати одим „москалем“ перш за все Австрію, а крім того ворожо до чорної сотні настроєні польські й навіть темніші українські елементи.

В практиці, як знаємо, оця вшехпольська політика приймала досі форми так званих „пруських марок“ і славянофільства. „Ревеляції“ Раковського, „праці“ Равиці-Гавронського, україножерні статті Dzennik'a Kijovskogo, „інформаційна робота“ органу п. Здзеховського—„Swiat'y Slovańsk'ogo“, і т. д., і т. д.—все це були одного мовляв поля ягоди. Во ім'я „славянської ідеї“ лобизались на всяких „неославянських“ збіговищах пані Дмовські з Вергунами і Дудикевичами; проти „пруських наймитів і зрадників славянства“—Українців кликала крестовий похід польська і російська чорна сотня.

Але часи йдуть, часи й міняють-

ся. Виявилось, що „неославянський“ другий кінець здорово таки по вшехпольських пальцях переїхався. А з другого боку колоти у вічі Українцям „германофільством“ в Австрії, де вся польська власть спирається на ласці німецького уряду, показалось для вшехполяків не тільки не вигідним, але при певній зміні політики центрального віденського уряду, навіть і не безпечним. В результаті польські націоналісти мусять супроти українців міняти курс. Старим засобам боротьби з українським народом надати нові форми, саму ціль, розуміється, лишаючи ту саму.

І ось першою ластівкою цього нового курсу являється наш невинний Пилип з конопель. „Иди, мовляв, пане Здзеховський, наперед“. А коли діло не вигорить все буде відмова: „не політик“...

Діло-ж мало вигорити ось яке. „Українського народу немає“—писав в попередній статті п. Здзеховський. Українці це тільки авангард панрусизма „русскости“ спеціально-російське українство—пише він вдруге в своєму „поясненню“—стоїть на ґрунті „єднання трієдиного руссакого народа“ і від інших частин цього „трієдиного“ народу відрізняється тільки більшою ненавистю до Польщі. З цього і висновок, що „гайдамаки“—Українці при першій нагоді стануть ще більшими і заплікними русифікаторами, ніж „спокійні“ та „вірні“ (!) Австрії москвофіли. І польський обиватель приголомшений „ім'ям“ і повагою „професора“ починає задумуватись: чи-ж не краще нам погодитись таки з москвофілами, ніж з оцими капосними Українцями; однаково і одні і другі „русские“, а останні ще до того, як повчають професор, хоч вже і не „пруські наймити“, але за те замасковані „русифікатори“. Так народжується поволі нова брудна політична робота за почином професора

краківського університету п. Маріяна Здзеховського.

Та, на жаль, для вшехполяків не найшлося ще досі наверненого „патріота“ в роді пруського шпіга Раковського, котрий би подав своїм однопдумцям докладні відомості про те, скільки „рублів взяли Українці“ за русифікацію „бідних поляків“, тому професор примушений поки що воювати „філософськими міркуваннями“.

Наприклад: „Українці, що так завзято доходять своїх прав в Галичині (тоб-то в „Польщі“—на думку автора) в Росії тихі і смиренні“. Або: „українські студенти у львівському університеті стріляють, а в київському ведуть себе на диво спокійно“—чи-ж це не доказ замосковської „русскости“ українства, його русифікаторських тенденцій!

Цікаво тільки, що відповів-би нам п. Здзеховський, коли-б ми, вживаючи його методів, спитали: чому польські варшавські студенти, замість добиватися польського університету в Варшаві, йдуть до Львова і там *вбивають* „з-за дверей“ своїх українських товаришів, котрі домагаються осібно-го університету для свого народу? Чому Поляки, счиняючи великий галас в Познанщині, (зовсім з рештою слушно!) з приводу якоїсь Вжесні, мовчать неначе-б води в рот набрали в иншій країні, де не то дітей, але й дорослих лупцюють?

І коли б професор був людиною честною, то він таких питань би не ставив, знаючи, що сила протесту і спосібність до боротьби у кожного народу прямо пропорціональні його внутрішньому розвитку і що менша відпорність поляків і українців в Росії пояснюється просто їх слабшим національним розвитком в цій країні. А такого роду демагогія може й до лица якомусь вшехпольському „кге-зов'ому“ крикунові, але не личить „поважному професорові“, філософові—представникові „польського місти-

цизму“. Тим більше, що між поляками і українцями є ще в данному разі, як це п. Здзеховському відомо, різниця: бо коли вшехпольські студенти, утікаючи з Варшави, роблять у Львові націоналістичну кар'єру, то наша молодь складає там в жертву своє життя і свою будучину. Бо коли ми скрізь консеквентно поборюєм російську чорну сотню, то вшехполяки проповідують славянську „дружбу без застережень“ з „Вобринськими і нашими Дудикевичами“.

Але найбільш, мовляв, ефектним „аргументом“ професора являється теорія „трієдиної Русі“, котру, на його думку, визнають всі українці і котра через те не дозволяє називати нас окремим народом—нацією в повному розуміння того слова. До неї приточує Здзеховський старі, давно вже перемелені фрази про українське „провансальство“, приточує навіть Костомарова, дарма, що москвофільський „Галичанин“, перечитавши оцю аргументацію, міг торжественно заявити: „Здзеховській видить, что нѣтъ двухъ русскихъ народовъ и хлещеть (!) создателей этихъ двухъ народовъ Костомаровымъ, тѣмъ самымъ Костомаровымъ, на котораго украинифилы ссылаются какъ на авторитетъ“, і котрий, як відомо, є власне автором звісної статті про „дві русскі народности“.—Хто тут „помилився“, чи „Галичанин“, чи Здзеховський—судити не беремось...

Замість „дражнити“ українців, „душити їх до стіни і добувати від них оттаким провокаторським методом“ „признання“, п. Здзеховський міг би, розуміється, простудіювати український рух в його минулому і сучасному, з Костомарова (хоча б) прочитати не тільки заголовок, але й сацитати не тільки заголовки, але й сацитати му згадану статтю, і тоді говорити про „трієдиную Русь“, тоді тільки висловлювати свої погляди про те, чи ми „є, чи не є окремим народом“. Але завдання Пилипа з конопель

зовсім инше, з наукою і правдою воно нічого спільного не має. Проте оцю „Трієдиную Русь“ постараємось йому в коротких словах пояснити.

Як вам, пане Здзеховський, добре відомо існувала колись теорія „трієдиної Польщі“. Польща, Литва і Україна після цієї теорії мали бути нероздільними частинами одного цілого з правом самостійного і всестороннього розвитку. Ця теорія, як історичний пережиток вікового спільного державного життя, була настільки сильна, що ще недавно, сього в 63-ім році були між нами люди, котрі готові були за неї свої голови покласти. І хоч ми бачимо сьогодні, що люди ці помилялись, але кидати на них за це камінням не маємо права, бо люди ці вірили тоді в хибну, фантастичну, але все ж таки вірили в ідею.

І тільки тепер після вшехпольського хазяювання в Галичині, де поляки, маючи над нами політичну силу, свої відносини до нас виразно показали; після вшехпольської „откровенности“ Дзеніка Київського на Правобережжі, де поляки мають над нами силу економічну, ми побачили справжню ціну оцієї „трієдиної Польщі“. Тепер, коли в відносинах більшої частини польського народу до українців місце оцієї, якою б вона там не була, але все ж таки ідеї, зайняв шпіг і провокатор Раковський, то про яку „трієдиність Польщі“ може тепер бути мова. І всяке порозуміння, всяке єднання, всяку „угоду“ з такою „Польщею“, з польським насильством на Україні, ми тепер звемо тільки і виключно рабством.

Серед певної частини нашої, особливо лівобережної інтелігенції має прихильників теорія „Трієдиної Русі“. Питання це, як заявили навіть його творці, чисто академічне, ми-б сказали навіть філологічне: воно, властиво кажучи, відноситься до справи

язикового поділу східного слав'янства. Не будучи прихильниками філології в політиці, а вже рішучо противлячись всякому теоретичному затемнюванню дійсних, реальних потреб життя, ми думаем, що як нація рівновартна ми мусимо стати нацією рівноправною в відносинах до всіх наших сусідів без винятку—і тільки проте психологічний підклад теорії „трієдиної Русі“ для нас зовсім зрозумілий. Доки всякі Меншикови, Савенки, Ячечецькі і т. д. не стали в руському суспільстві такими авторитетами „по українському питанню“ як ви, пане Здзеховський, і вам подібні в суспільстві польському, доки всякі кличі ідейного єднання з руським суспільством (в роді „трієдиної Русі“) будуть в певній мірі оправдані. І ми на прихильників цієї ідеї кидати камінням не маємо права, хоч би для того, що їхня ідея не видержала ще досі проби життя, бо руське суспільство в масі свого відношення до нас ще не виявило і ми не знаємо, чи вони помиляються, чи ні.

Инша річ єднання з руською реакцією—з руською україножерною чорною сотнею. Це рабське діло ми лишаем тим з посеред нас, в кого виснажилась не тільки віра в людську гідність власного народу, але навіть віра в самих себе. Лишаємо це нашим москвофилам, котрі дуже радо приймуть і вашу вшехпольську, витягнуту до згоди з ними руку. Отже коли ви, пане Здзеховський, в своїй статті пишете, що ми Українці не хочем бути рабами тільки супроти Польщі—то ви свідомо кажете неправду, свідомо обдурюєте свого читача.

Наприкінці скільки слів про домоташа. Закидає п. Здзеховський нам особисто „ненависть до Польщі“ і „жадобу помсти“ за колишнє, історичне польське поневолення України. То-же повторимо йому те, що вже в попередній нашій статті виразно і ясно

було сказано: воскрешати минулого не хочемо, бо воно ні вам, ні нам користі не принесло. Ми впали, але й вас роздавила—ось чому вчить нас історія. І щоб вона власне не повторялась, ми вашого нахабного залізання в наші власні національні справи, вашого признавання нас „окремим“ чи „не окремим“ народом, наших, при допомозі москвофілів, торгів нашою власною кров'ю—не бажаем. Але чи це свідчить про „ненависть“ до Польщі і „жадобу помсти“, про те хай судить чесна частина польського народу, до котрої вас, пане Здзеховський, і ту „Польщу“, яку ви репрезентуєте, зачислити, розуміється, не можемо.

І власне віра в те, що в Польщі є чесні люди, які наші змагання до волі і добра для нашого народу розуміють; свідомість того, що ви—як писала про вас одна польська поступова, демократична газета—є в очах цих людей тільки „відмоюю для „Нової Времени“—дозволяє нам спокійно більше панам Здзеховськими не займатися. Та ще дозволяє нам сподіватися, що в польським народі, як станемо йому рівними по силі, матимем колись не ворога, а брата.

Кінчимо тим з чого почали: кругом нас, в міру зросту нашого руху, підіймається люте шпіння того хробацтва, що обсіло нас за часів лихоліття і злазить тепер поволі з нашого воскресшого, оздоровілого національного організму. „Пруські марки“—сичать вшехполяки; „австрійські гульдени“—харчить „Кієвлянин“; „за польські гроші будується Україна“—вигукує „Свѣтъ“; „передня сторожа панрусизма“ підтягають їм всякі Здзеховські.

І це найкращий знак, що ми владжали і що будемо жити. То-ж робім далі без упиану, уперто, спокійно своє велике діло—відродження живого, а не мертвого народу.

В. Правобережець.